SPIS TREŚCI

Wstęp . . . . . .

Przedmowa do czwartego wydania . . . . . .

Przedmowa do ósmego wydania . . . . . .

Rozdział I. Kierunki rozwoju gospodarczo-społecznego Europy w wieku XVI i XVII. . . . . .

Dziedzictwo XIV–XV w. (9). Stosunki demograficzne (10). Rozwój techniki produkcji (11). Gospodarka rolna i problemy granicy Łaby (13). System nakładczy (15). Manufaktury (16). Handel i kredyt (17). Akumulacja pierwotna i rynek pracy najemnej (19). Rewolucja cen (20). Rola szlachty europejskiej w procesach ekonomicznych XVI–XVII w. (21). Charakterystyka ogólna (22).

Rozdział II. Warunki bytowe i życie codzienne . . . . . .

Domy i mieszkania (24). Ubiory (28). Wyżywienie (31). Klęski żywiołowe, choroby, epidemie (39). Wiara i Kościół (46). Przemożny wpływ strachu (50). Rodzina, małżeństwo, miłość (53). Homo ludens (58).

Rozdział III. Wielkie odkrycia geograficzne . . . . . .

Poglądy na przyczyny odkryć geograficznych i wczesnej ekspansji kolonialnej (64). Wiedza geograficzna w średniowiecznej Europie (66). Pierwotne ludy Ameryki i hipotezy na temat ich pojawienia się na półkuli zachodniej (68). Aztekowie (Mexicas) (69). Majowie (73). Inkowie (74). Ogólna charakterystyka sytuacji plemion Indian amerykańskich w przededniu odkrycia Ameryki (76). Krzysztof Kolumh i jego plany podróży do Indii (76). Odkrycie Ameryki i dalsze podróże Kolumba (77). Dalsze odkrycia w Ameryce. Amerigo Vespucci (79). Odkrycia Portugalczyków. Vasco da Gama i podróż morska do Indii (79). Magellan i pierwsza podróż dookoła świata (80). Znaczenie odkryć geograficznych (81).

Rozdział IV. Kraje prastarych cywilizacji . . . . . .

Ogólna charakterystyka rozwoju cywilizacji w Azji na przełomie XVI i XVII w. (82). Dzieje polityczne Chin w XVI–XVII w. Podbój mandżurski (1644) (83). Stosunki społeczne, gospodarcze i kulturalne w Chinach XVI–XVII w. (87). Anarchia feudalna w Japonii.

Zjednoczenie kraju przez Hidejosi (1587) (92). Rządy siogunów Tokugawa i polityka izolacji Japonii (sakoku). Kultura japońska XVI–XVII w. (92). Podbój Indii przez Babera (1525–1527) i państwo Wielkiego Mogoła w XVI–XVII w. (96). Stosunki społeczne, gospodarcze i kulturalne w Indiach. Penetracja europejska (98). Kraje Azji Południowo-Wschodniej. Kolonializm europejski w Azji (100).

Rozdział V. Afryka. Podbój Ameryki przez Europejczyków 1

Europa a Afryka Środkowa i Południowa. Państwa Czarnego Lądu u progu XVI w. (103). Mali, Songhaj, Etiopia i Kongo w XVI–XVII w. (104). Podbój Środkowej i Południowej Ameryki przez Hiszpanów (107). Powstanie imperium hiszpańskiego w Ameryce (110). Problemy rasowe i społeczne w posiadłościach hiszpańskich w Ameryce. Encomienda (111). Kolonizacja potrugalska. Brazylia (113). Kolonizacja europejska Ameryki Pólnocnej (114). Specyfika i historyczne znaczenie podboju Ameryki przez Europejczyków (116).

Rozdział VI. Humanizm i renesans 1

Renesans czy renesanse? Problem renesansu w historiografii (118). Ogólne tło rozwoju kultury włoskiej w XV–XVI w. (121). Pojęcie humanizmu. Humanizm włoski i europejski (123). Nawrót do starożytności (125). Humanistyczna filozofia człowieka (126). Humanizm a Kościół (134). Humanizm a pedagogika (136). Sztuka i architektura odrodzenia we Włoszech (137). Renesansowa literatura piękna we Włoszech (143). Europejska sztuka i literatura epoki odrodzenia (145). Nauki przyrodnicze (147). Zmierzch renesansu (149).

Rozdział VII. Walka o hegemonię w Europie Zachodniej w pierwszej połowie XVI wieku 1

Sytuacja międzynarodowa w Europie Zachodniej na przełomie XV i XVI w. (151). Sytuacja wewnętrzna we Francji (152). Kastylia i Aragonia (156). Habsburgowie i ich kraje dziedziczne (158). Sytuacja polityczna na Półwyspie Apenińskim u progu wojen włoskich. Wenecja, Państwo Kościelne, Neapol, Florencja (159). Wyprawa Karola VIII za Alpy i początek wojen włoskich (162). Rywalizacja francusko-hiszpańska we Włoszech. Podbój Mediolanu przez Francuzów i Neapolu przez Hiszpanów (163). Zmienne konfiguracje polityczne. Liga w Cambrai (1508) i Liga Święta (1511) (164). Franciszek I i Karol V. Dalszy ciąg wojen włoskich i pokój w Cambrai (165). Wojny francusko-habsburskie w latach czterdziestych-sześćdziesiątych XVI w. (167). Przeobrażenia w sztuce wojennej (168). Zakończenie wojen o hegemonię w Europie Zachodniej. Traktat w Cateau-Cambrésis – przewaga hiszpańska czy równowaga europejska (170).

Rozdział VIII. Reformacja w Niemczech 1

Ogólne problemy genezy reformacji (171). Niemcy na przełomie XV i XVI w. (174). Wystąpienie Lutra i jego doktryna (179). Potępienie Lutra przez papieża i cesarza. Bulla Exsurge Domine (1520) i edykt wormacki (1521) (182). Początki walk społeczno-religijnych w Niemczech. Tomasz Münzer i jego ideologia 1183). Wojna chłopska w latach 1524–1526 (185). Ostateczny rozłam religijny w Niemczech. Niebezpieczeństwo tureckie i pokój religijny w Norymberdze (1532) (188). Walki polityczno-religijne w Niemczech i porażka cesarza Karola V (189). Pokój religijny augsburski (1555). Znaczenie reformacji w rozwoju kultury niemieckiej w XVI w. (191).

Rozdział IX. Rozwój reformacji i ostateczny rozłam w zachodnim chrześcijaństwie 1

Stosunki polityczne i społeczno-gospodarcze w Szwajcarii u progu XVI w. (194). Zwingli i początek reformacji w Szwajcarii (195). Kalwin i gmina genewska. Doktryna kalwińska (197). Dwór królewski we Francji w walce z reformacją kalwińską (201). Rzeź w Wassy i wybuch wojny domowej we Francji (1562). Pierwszy okres wojny (1562–1574) (203). Wojna trzech Henryków i triumf Henryka de Bourbon (205). Anglia u progu nowej epoki (206). Konflikt Henryka VIII z Rzymem. Akt supremacji (1534) i terror królewski (209). Zamieszanie w życiu wewnętrznym Anglii po śmierci Henryka VIII. Reakcja katolicka (210). Kontrofensywa Kościoła Katolickiego przeciw reformacji. Sobór trydencki (1545–1563) (211).

Rozdział X. Europa Wschodnia i kraje skandynawskie w XVI wieku. Początek walki o Dominium Maris Baltici . . . . . .

Ogólna charakterystyka regionu geograficznego (213). Stosunki gospodarczo-społeczne w Wielkim Księstwie Moskiewskim w XVI w. (214). Stosunki polityczne w państwie moskiewskim w pierwszej połowie XVI w. (220). Objęcie rządów przez Iwana IV Wasiljewicza. Tendencje reformistyczne w „publicystyce" moskiewskiej. Kultura moskiewska (220). Reformy Iwana Groźnego. Sojusz samodzierżawia z dworiaństwem (224). Opricznina (227). Wojny moskiewsko-litewskie w pierwszej połowie XVI w. (230). Ekspansja Moskwy na wschód. Podbój Kazania, Astrachania i zachodniej Syberii (?31). Polska i Litwa za ostatnich Jagiellonów (233). Kraje skandynawskie w pierwszej połowie XVI w. Zerwanie unii kalmarskiej (1523) i reformacja (236). Pierwsza wojna północna (1558–1570) i kongres szczeciński (1570) (239). Wojna polsko-moskiewska za Batorego. Bilans pierwszego etapu zmagań o Dominium Maris Baltici (242).

Rozdział XI. W kręgu ekspansji tureckiej . . . . . .

Podboje tureckie na Bliskim Wschodzie w początkach XVI w. (244). Sulejman Wspaniały i ekspansja osmańska w Afryce Północnej (247). Bitwa pod Mohaczem (1526) i koniec niezawisłości Węgier (249). Turcja po Sulejmanie. Lepanto (252). Ustrój państwowy i gospodarczy Turcji w XVI w. (253). Stosunki społeczne i reformacja na Węgrzech (258). Mołdawia, Wołoszczyzna i kraje bałkańskie pod panowaniem tureckim (260).

Rozdział XII. Rewolucja w Niderlandach a konflikt hiszpańsko-angielski .

Niderlandy w XVI w. Reformacja kalwińska (263). Rewolucja w Niderlandach i rządy terroru ks. Alby (265). Wojna w Niderlandach w latach 1574–1579. Unie w Arcas i Utrechcie (1579). Niepodległość północnych Niderlandów (1581) (270). Międzynarodowe aspekty rewolucji niderlandzkiej i rywalizacja angielsko-hiszpańska (273). Sprawa Marii Stuart (276). Wyprawa niezwyciężonej Armady na Anglię (1588) i klęska Hiszpanów (278). Rozwój gospodarczy Anglii w drugiej połowie XVI w. (282). Ekspansja angielska. Kompanie kupieckie (286). Elżbieta I i jej epoka w Anglii (287). Początek zmierzchu potęgi hiszpańskiej. Jego przyczyny (290).

Rozdział XIII. Europa na przełomie stuleci . . . . . .

Rozwój kontrreformacji. Działalność misyjna Kościoła Katolickiego (296). Kościół w walce z renesansową filozofią przyrody. Giordano Bruno (301). Renesans polityczny Francji. Traktat w Vervins i edykt nantejski (1598) (302). Monarchia absolutna Henryka IV. Polityka zagraniczna króla (304). Niemcy w drugiej połowie XVI w. (310). Czechy w XVI w. i na początku XVII w. Rola reformacji w walce przeciw Habsburgom o niezależność kraju (313). Problem turecki na przełomie XVI i XVII w. (315). Wzrost napięcia politycznego w Niemczech. Unia protestancka (1608) i liga katolicka (1609) (317). Niderlandy Północne w końcu XVI i na początku XVII w. (318). Kultura hiszpańska schyłku XVI i początku XVII w. (320). Cofnięcie się Anglii na arenie międzynarodowej za Jakuba I (1603–1625) (321).

Rozdział XIV. W walce o państwo carów. „Wielka Smuta" i obca interwencja w Rosji na początku XVII w. 3

Wielki kryzys w Rosji u progu XVII stulecia (323). Zygmunt III Waza na tronie polskim i początek wojen polsko-szwedzkich (327). Pierwsze powstanie kozackie i problem prawosławia w Rzeczypospolitej (329). Geneza interwencji polskiej i szwedzkiej w Rosji na początku XVII w. (331). Początek „Wielkiej Smuty" w Rosji. Dymitr Samozwaniec I (333). Powstanie Bołotnikowa (339). Rokosz Zebrzydowskiego w Polsce. Oficjalna interwencja polska w Rosji. Dymitr Samozwaniec II (342). Układ smoleński (1610) i bitwa pod Kłuszynem (1610). Szczytowy okres upadku Rosji (345). Ogólnonarodowe powstanie w Rosji. Pierwsze i drugie opołczenie (347). Michał Romanow carem. Likwidacja obcej interwencji. Traktaty stołbowski (1617) i deuliński (1619) (348).

Rozdział XV. Wojna trzydziestoletnia — konflikt zbrojny na pograniczu dwóch epok 351

Niektóre aspekty genezy wojny trzydziestoletniej w oświetleniu nowszej historiografii (351). Sytuacja polityczna w Rzeszy Niemieckiej i we Francji w przededniu wybuchu wojny (354). Defenestracja praska (1618) i wojna w Czechach. Jej aspekty międzynarodowe (357). Bitwa pod Białą Górą (1620) i jej znaczenie w dziejach Czech (360). Wojna o Palatynat i wojna duńska (1622–1629) (361). Wallenstein i Gustaw Adolf. Potęga militarna Szwecji (364). Wojna polsko-szwedzka (1625–1629) (367). Szwedzki okres wojny trzydziestoletniej (1630–1635). Śmierć Gustawa Adolfa i Wallensteina (368). Rola Polski i Rosji w szwedzkim okresie wojny trzydziestoletniej (373). Francuski okres wojny (1635–1648) (375). Traktat westfalski (1648) i jego znaczenie w historii Europy i Niemiec (377).

Rozdział XVI. Wzrost znaczenia Francji i zmierzch Hiszpanii. 382

Francja po śmierci Henryka IV. Richelieu u władzy (382). Walka Richelieugo z opozycją arystokratyczną i hugonocką (384). Państwo absolutne Richelieugo (386). Przewaga Francji nad Habsburgami. Wojna francusko-hiszpańska i traktat pirenejski (1659) (389). Powstanie ludowe we Francji i fronda. Koniec opozycji antyabsolutystycznej (390). Kryzys gospodarczo-społeczny Hiszpanii w pierwszej połowie XVII w. (395). Kryzys polityczny i katastrofa w 1640 r. Upadek Hiszpanii (400).

Rozdział XVII. Rewolucja angielska 405

Geneza rewolucji angielskiej (405). Gospodarka Anglii w pierwszej połowie XVII w. (406). Stosunki społeczne. Rola gentry (413). Purytanizm i jego dwa kierunki — prezbiterianizm i independentyzm (418). Pierwsi Stuartowie w walce z parlamentaryzmem. „Jedenastoletnia tyrania" Karola I (1629–1640) (420). Bunt w Szkocji i początek rewolucji w Anglii (1640) (426). Oliver Cromwell i „długi parlament" (428). Próby złamania opozycji przez Karola I. Wybuch wojny domowej (1642) (429). Cromwellowska Armia Nowego Wzoru i klęska rojalistów (431). Wzrost nastrojów antyrewolucyjnych i powstanie rojalistów (435). Parlament kadłubowy i egzekucja Karola I. Anglia republiką (1649) (437). Walka z ruchami radykalnymi i konspiracją rojalistyczną. Wojny z Irlandią, Szkocją i Holandią (439). Cromwell lordem-protektorem Anglii (1653–1658). Koniec protektoratu i restauracja Stuartów (1660) (443).

Rozdział XVIII. Na przełomie dziejów Europy Środkowo-Wschodniej (druga połowa XVII w.) 450

Ogólna charakterystyka sytuacji politycznej w Europie Wschodniej w połowie XVII w.

(449). Problemy społeczne i gospodarcze Rosji w połowie stulecia (450). Konflikty społeczne w państwie moskiewskim. Powstania miejskie i wojna kozacka pod wodzą Razina (1670–1671) (455). Reformy administracyjne, kościelne i wojskowe. „Sobornoje ułożenije" (1649) (455). Załamanie się pozycji Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej w drugiej połowie XVII w. Jego przyczyny (460). Stosunki społeczne, gospodarcze i polityczne w Szwecji (463). Rozkład wewnętrzny Turcji w drugiej połowie XVII w. Próby przeciwdziałania mu — reformy Köprülüch i aktywizacja Turcji w polityce międzynarodowej (467). Rola chanatu krymskiego w Europie Wschodniej w połowie XVII w. (469). Wzrost znaczenia Brandenburgii. Wielki elektor Fryderyk Wilhelm (470). Rywalizacja polsko-rosyjska. Powstanie Chmielnickiego na Ukrainie i interwencja rosyjska w wojnie polsko-kozackiej (1654) (472). Najazd szwedzki na Polskę i druga wojna północna (1655–1660). Traktaty w Oliwie, Kopenhadze (1660) i Kardis (1661) (477). Wojna polsko-rosyjska i traktat andruszowski (1667) (482). Wojny polsko-tureckie. Polityka bałtycka Sobieskiego i jej perspektywy na tle polityki europejskiej (483). Rozwój dziedzicznych krajów habsburskich (486). Turcja w wojnie z Austrią i jej sprzymierzeńcami. Bitwa wiedeńska (1683) i traktat karłowicki (1699). Bilans XVII w. w historii Europy Środkowo–Wschodniej (488).

Rozdział XIX. Europa Zachodnia w okresie przewagi francuskiej . . . . . .

Francja w drugiej polowie XVII w. Colbert, Louvois, Vauban (492). Ogólne zagadnienia absolutyzmu (498). Ludwik XIV i centralizm absolutystyczny. Bilans rządów królewskich w dziedzinie społecznej i religijnej (500). Wojna dewolucyjna (1667–1668) i traktat akwizgrański (1668) (505). Holandia w wojnie z Francją. Pierwsza koalicja europejska przeciw Ludwikowi XIV. Traktaty w Nimwegen (1678–1679), Fontainebleau (1679) i St. Germain-en-Laye (506). Reuniony. Rozejm w Ratyzbonie (1684) i szczyt potęgi francuskiej. Liga augsburska (1686) i „coalitions raisonnees" (513). Anglia po restauracji Stuartów. Rządy Karola II (1660–1685) (515). Jakub II i The Glorious Revolution (1688). Koniec panowania Stuartów (519). Wojna drugiej koalicji europejskiej z Francją (1688–1697) i traktat w Ryswick (1697) (522). Ocena Ludwika XIV w historiografii (524).

Rozdział XX. Sztuka, literatura i myśl epoki baroku . . . . . .

Pojęcie baroku i manieryzmu. Główne kierunki baroku jako odzwierciedlenie najważniejszych problemów epoki (525). Problem baroku słowiańskiego (530). Ofensywa kontrreformacji w sztuce baroku (531). Sztuka baroku a absolutyzm. Sztuka dworska (535). Barok mieszczańsko-protestancki (538). Główne tendencje w literaturze pięknej. Reakcja religijna na renesans. Konflikt jednostki z państwem (541). Teatr i muzyka (546). Problematyka państwa i społeczeństwa w piśmiennictwie politycznym XVII w. Początki prasy (547). Empiryzm galileuszowski i racjonalizm kartezjański — początki nowej epoki w filozofii (551). Jansenizm. Filozofia i nauka XVII w. (555). Oświata, pedagogika, wychowanie (558).

Bibliografia . . . . . .

Indeks osób . . . . . .

Indeks nazw geograficznych i etnicznych . . . . . .

Spis map tekstowych . . . . . .

Spis map załącznikowych . . . . . .